

MATERIALS DIDÀCTICS

DEL MUSEU DE MALLORCA: SALES DE PREHISTÒRIA

Un Passeig per la Prehistòria de Mallorca

MARGALIDA BERNAT I ROCA
JAUME SERRA I BARCELÓ
NÀTÀLIA SOBERATS SAGRERAS

**MATERIALS DIDÀCTICS
DEL MUSEU DE MALLORCA:
SALES DE PREHISTÒRIA**

Autors:

© **MARGALIDA BERNAT I ROCA**
© **JAUME SERRA I BARCELÓ**
© **NATÀLIA SOBERATS SAGRERAS**

Il·lustracions:

TATÚM

Disseny gràfic i maquetació:

GOTAN

Fotografia:

JAUME MURILLO ORFILA

Dipòsit legal:

ISBN: ISBN 84-96430 -69-3

Per conèixer-nos millor, escriu aquestes dades:

C e n t r e :

Nom: _____

Saps on ets?

Ets a l'edifici de l'antic palau de la família Ayamans, comtes de Lloseta. També és conegut com a Can Despuig i té un nom popular: Ca la Gran Cristiana.

Què saps per què?

Ja en el segle XIX, hi vivia la senyora Catalina de Zaforteza i de Togores. Políticament, era una destacada carlina que s'oposava a la reina Isabel II, hereva de Ferran VII, a qui es volia destronar en virtut de l'anomenada Llei Sàlica, que impedia que les dones fossin reines d'Espanya. Per aquest motiu, va esser detinguda i confinada a la seva possessió de Son Angelats, a Sóller. Però també era una dona que tenia fama de practicar la caritat. D'aquí el sobrenom que va restar a la casa.

A hores d'ara, aquest vell palau està convertit en un centre de conservació, investigació, exposició i difusió de molts d'aspectes de la nostra cultura: És el Museu de Mallorca.

Avui no el veuràs tot:
només coneixeràs les

SALES DE PREHISTÒRIA

Anem per feina!

Per començar amb bon peu, un poc d'informació:

Mallorca és una de les terres més aïllades de la Mediterrània. Per poder arribar-hi s'han de menester vaixells i coneixements de navegació.

Per això, no hi ha Paleolític. En temps de les Coves d'Altamira (Cantàbria), els mamífers més grans de Mallorca eren el *Myotragus balearicus* i el vell marí (*Monachus monachus*).

Els mercaders que, des d'Orient, cercaven estany segurament hi arribaren, però no n'han trobat cap resta.

Els primers humans que poblaren Mallorca ja tenien coneixements d'agricultura, ramaderia i, ben aviat, usaren metalls. Els arqueòlegs divideixen la Prehistòria de Mallorca en tres grans períodes:

- ▶ Període Arcaic
- ▶ Període Pretalaiòtic
- ▶ Període Talaiòtic

Atenció!

- Si ets estudiant d'E. PRIMÀRIA, només has de fer les activitats marcades en color **vermell**.
- Si ets estudiant d'E. SECUNDÀRIA, has de resoldre les de color **vermell** i les de color **blau**.

Pots anar baixant les escales que et duen a les sales que has de visitar

PEGAM UN BOT
EN EL TEMPS I ENS ANAM
A 6000 ANYS ABANS DE CRIST.
SI ET PASSEJAVES PELS BOSCS ET
TROBARIES AMB UN PETIT
ANIMAL QUE S'ASSEMBLAVA
A UNA CABRA.

ELS PRIMERS POBLADORS

Els primers pobladors humans de l'illa de Mallorca aparegueren ja avançat el Neolític. A aquest període se li dóna el nom de Període Arcaic.

Emperò, des d'abans que ells, a l'illa, entre altres animals, ja hi vivia un d'especial. Era un petit mamífer semblant a una cabra: el *Myotragus balearicus*.

Els restes humans més antics, per ara, aparegueren a la cova de Muleta (Sóller) acompanyats d'eines de pedra treballades de forma rudimentària. Se n'han trobat d'altres a la cova de Canet (Esporles) i la balma de Son Matge (Valldemossa). Si la datació que s'ha donat a aquestes troballes és certa, la presència humana continuada a Mallorca comença cap a l'any 2600 aC.

Cerca la vitrina 1, on hi ha l'esquelet d'un animal. La fotografia del costat et mostra com podia ésser.

Anota quin nom li donen els científics:

Quin tipus d'animal era?

carnívor herbívor omnívor

 Pots passar a l'altra sala.

NO SABEM
EXACTAMENT QUAN ARRIBAREN
ELS PRIMERS HUMANS A MALLORCA.
EL CERT ÉS QUE, CAP A L'ANY 2600 ABANS
DE CRIST JA N'HI HAVIA: CONSTRUÏEN CABANES
I ENTERRAVEN ELS SEUS MORTS EN COVES.
A AQUESTA ÈPOCA NOVA,
ELS ARQUEÒLEGS LI DONEN EL
NOM DE PRETALAIÒTIC.

 Observa la gran peça de ceràmica que hi ha a la vitrina 2, al centre de la sala: prové de la cova dels Diners (Escorca).

 La decoració està feta amb línies:

corbes horitzontals verticals espirals paral·leles ziga-zaga

i Com a conseqüència d'aquesta decoració, aquestes peces de fang es diuen de ceràmica incisa i són de les més antigues que s'han trobat a Mallorca. Aquests humans també empraven eines de materials diversos.

 Si haguessis de fer aquest tipus de decoració, quins instruments empraries?

un punxó de canya un martell un ganivet de pedra un punxó d'os una unglà

 Observa les eines que hi ha a les diferents vitrines.

 Anota de quins materials estan fetes: fusta metall pedra plàstic

 Les úniques peces de metall que has vist es troben a la vitrina 3. Venen del dolmen de S'Aigua Dolça (Artà) i són ...

una punta de llança un ganivet una espasa uns punxons

 De les eines que has vist fins ara, n'hi ha més de pedra o de metall? _____

i Aquests avantpassats nostres més llunyans ja creien en una vida després de la mort. Preparaven molt curosament les tombes per a que els seus difunts poguessin trobar-se bé en el Més Enllà.

 Cerca la reproducció de la Cova de Sa Tanca (Alcúdia), a la vitrina 4.

 Com feren les ofrenes als seus morts?

 Quins productes creus que podien dipositar dins de les peces de ceràmica?

 Habitualment, els pretalaiòtics enterraven els seus morts en coves que podien esser naturals o artificials. Aquestes coves excavades que servien de tomba reben el nom d'hipogeus. Quan es construeixen diversos hipogeus o tombes molt junts, es té un cementeri o necròpolis.

 Si vas a la següent sala, en sabràs més coses.

 Fes una volta per la sala mirant el que hi ha a les diferents vitrines.

 Observa les diferents peces de ceràmica

 Estan decorades com les de la sala anterior? Sí No

 Quin és el color de la majoria d'aquesta ceràmica? marró ocre gris negre

 Hi ha més varietat de formes i tamanys? Sí No

 Marca amb una creu les formes de ceràmica que has vist en aquesta sala:

 Cerca l'estri de bronze que més t'agradi, de qualsevol vitrina.

 Dibuixa'l al requadre del costat:

 Què és i per a què creus que servia?

 Amb quina activitat relacionaries la majoria dels estris de bronze que has vist fins ara?

la caça la guerra les tasques domèstiques el treball artesanal

 Hem parlat diverses vegades del bronze. Però no és un metall, sinó un aliatge o mescla de:

or coure estany ferro

 Quin objecte d'higiene personal hi veus a la vitrina 5?

un raspall de dents una esponja una pinta un rascador

 De què està fet el collar o pectoral que hi ha a la mateixa vitrina?

de pedres petites de fusta d'ossos humans de peces de fang

Passa ara a l'altra sala

ELS PRETALAIÒTICS,
PER ENTERRAR ELS SEUS MORTS,
NO NOMÉS EMPRAVEN COVES NATURALS.
TAMBÉ HO FEIEN EN
COVES ARTIFICIALS COM AQUESTA:
UNA DE LES DE LA NECRÒPOLIS DE
CALA SANT VICENÇ
(POLLENÇA).

 Cerca la vitrina 6: És una reproducció de part de l'interior d'una cova artificial, de la necròpolis de Cala Sant Vicenç (Pollença).

 Quina forma té?

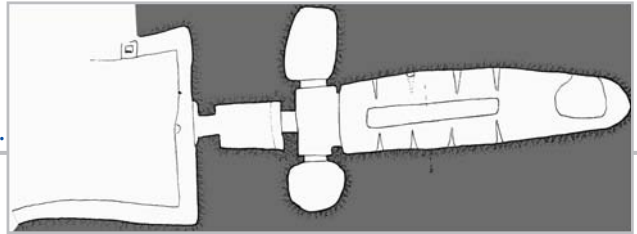
 A on i com estan situats els ossos i les ofrenes?

 Aquí tens el plànol de la planta sencera d'aquesta cova:

 Observa-la atentament i compara amb el que veus.

 Si fossis a la vertadera cova, a quina part d'ella creus que estaries?

al centre a l'entrada a l'absis a un nínxol a un banc a l'exterior

 Posa una creu en el lloc on tu estaries s'hi hi fossis de veres dins la cova.

 Passa de llis la pròxima sala i ves a la següent.

A FINALS DEL
PRETALAIÒTIC, ELS MALLORQUINS
CONSTRUÏREN UNS HABITATGES QUE
TENIEN FORMA DE NAU INVERTIDA.
PER AIXÒ, REBEN EL NOM DE NAVETES.
LES NAVETES PODIEN
FORMAR POBLATS.

 Localitza la vitrina 7: és la maqueta d'una de les navetes de Son Oms (Palma).

 Quantes n'hi ha? _____

 Tenen portes? Si No

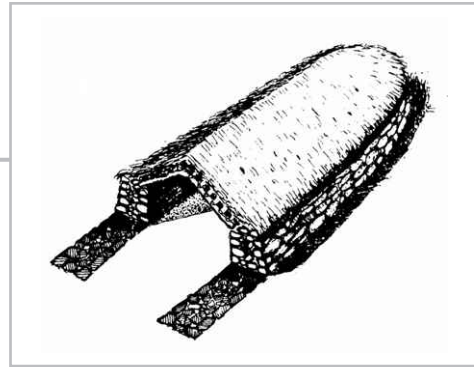

A partir de tot el que has vist fins ara, diries que es tracta d'una societat ...

pacífica guerrera

Observa amb atenció el dibuix que tens aquí: és la proposta de reconstrucció d'una naveta.

De què creus que està feta la coberta?

Quantes persones diries que hi podien viure?

5 10 15 20

Cerca la vitrina 8, on hi ha uns terrossos de fang com aquests i que es trobaren a una naveta de Calvià.

A què poden correspondre les empremtes que hi ha marcades en el que duu la lletra A?

copinyes canyes fustes pedra

Si has contestat bé, eren les canyes. Segurament, aquest terròs formava part del sòtil d'una naveta. Les navetes tenien les parets baixes i amb una coberta de troncs, branques i altres vegetals que es recobrien amb fang per fer-les impermeables. En el trespol hi podia haver estores de llatra, que és el que ha deixat les marques del terròs B.

Localitza la vitrina 9, on hi ha les peces com les que tens a la fotografia del costat.

Observa els punts d'agafada que tenen algunes d'elles.

De què estan fetes aquestes peces?

Quina funció devien tenir aquestes peces? Pensa en les necessitats de l'època.

Si has dit que per moldre, has encertat! Són molons. Per poder fer farina s'agafava el gra i es posava sobre la pedra inferior i amb la pedra superior es fregava fins capolar els grans. Aquesta farina era molt gruixada i amb molt de segó.

Quin creus que era els cereals que devien moldre més sovint? _____

Localitza la vitrina 10, que mostra una sèrie de peces relacionades amb la metal·lúrgia.

Quin tipus de peces són? capses motlles maons peses

Quin tipus d'objectes s'hi podien fer?

claus ganivets punyals monedes polseres punxons

Ara pots anar a la sala següent

LA CULTURA TALAIIÒTICA

A finals del període pretalaiòtic, cap a l'any 1600 aC, a l'orient de la Mediterrània es produí una commoció provocada pels anomenats pobles de la mar. Alguns arqueòlegs creuen que, a conseqüència d'aquests moviments, arribaren a Mallorca uns nous pobladors de caràcter bèl·lic.

La presència dels talaiòtics a l'illa suposà l'aparició de talaiots i de poblats tancats per murades. Amb el temps, s'introduí el ferro, encara que no deixà d'usar-se el bronze. Tot això provocà grans canvis.

Cerca la vitrina 11, amb la reconstrucció d'un taller de terrisser trobat a Pula (Son Servera).

Observa que aquí també hi ha un moló, però no és per fer farina.

Quins materials hi pot moldre un terrisser? Pensa que pot esser més d'un!

argila copinyes guix fusta minerals teixits

Localitza el lloc on es deixaven eixugar les peces.

Quantes n'hi ha? _____

Observa les peces de ceràmica de les diferents vitrines. Com veus, n'hi ha que eren grans recipients.

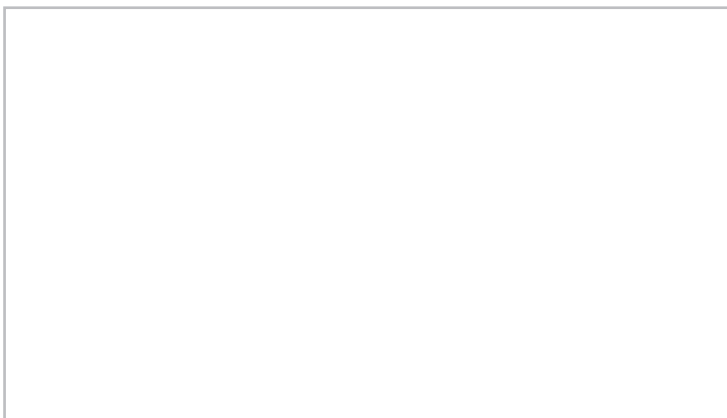
Què creus que s'hi podia guardar en elles?

Localitza la vitrina 12, on hi ha un casc que es trobà al poblat de Ses Païsses (Artà).

Dibuixa'l al requadre del costat.

Entra a la pròxima sala

LA SOCIETAT TALAIÒTICA

La societat talaiòtica era molt diferent a la dels períodes anteriors. Un petit grup de guerrers controlava els poblats. La construcció dels talaiots requeria un gran esforç de moltes persones, però se'n podien aprofitar poques.

Era una societat molt més violenta, com ho demostren les armes de guerra i les murades dels poblats. Precisament, pel seu caràcter guerrer, els homes varen ésser contractats com a mercenaris. Els foners mallorquins sovint lluitaren a tota la Mediterrània, sobre tot a les guerres púniques, en les quals s'enfrontaren cartaginesos i romans pel control de la Mediterrània.

Ves directament a la vitrina 13, on hi ha una sèrie d'objectes metàl·lics d'aquest període.

Aquí tens els noms dels objectes de bronze que hi ha a la vitrina que tens al davant: espasa – diadema – punta de llança - destal – escarpra – pectoral – punta de fletxa – tallant

Col·loca cada nom a l'objecte corresponent de les fitxes que et proposen.

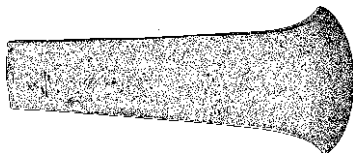

Explica breument la funció que podia tenir cada un d'aquests objectes. Pensa que qualcun podia tenir-ne més d'una.

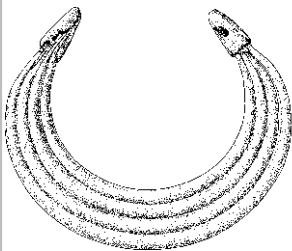
Nom:

Funció:

Nom:

Funció:

Nom:

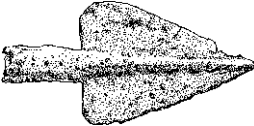
Funció:

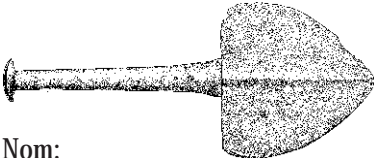
Nom:

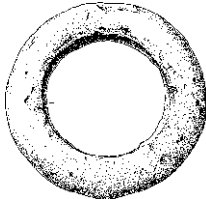
Funció:

	Funció:
Nom:	

	Funció:
Nom:	

	Funció:
Nom:	

	Funció:
Nom:	

	Funció:
Nom:	

i El talaiot és una construcció que pot tenir la planta quadrada o circular. Fet de grans blocs de pedres, les parets són molt gruixades i les portes baixes. El seu interior és reduït i dóna la impressió d'esser una cova.

La majoria tenen sols una planta, però n'hi ha de dos pisos. Es podien cobrir amb grans troncs i brancam. Però altres tenien un sistema molt més complicat: una columna de pedres, més estreta a la base i més ampla a dalt, i que servia per aguantar grans lloses de pedra. Aquestes columnes reben el nom de columna mediterrània.

Hi ha talaiots que es troben aïllats, com si es tractassin de talaies; d'aquí el seu nom. D'altres, formen part de les murades d'un poblat.

 Cerca ara la vitrina 14: correspon a una reproducció de la cambra inferior del talaiot del poblat de S'Hospitalet Vell (Manacor).

 Què usava aquest talaiot per aguantar la coberta? _____

 Quin nom particular rep aquest tipus de columna? _____

 En aquest talaiot, què aguanta aquesta columna? _____

 Creus que podia tenir més d'un pis? Explica la teva resposta. _____

Ves a la sala següent

A FINALS
DEL TALAIÒTIC, LA MEVA GENT
ENTERRAVA ELS SEUS MORTS D'UNA
MANERA MOLT CURIOSA. SI LLEGEIXES
EL TEXT QUE TENS AQUÍ DAVALL,
APRENDRÀS UN
POC MÉS.

i

Els arqueòlegs no han pogut descobrir perquè els talaiòtics acabaren per enterrar els seus morts en calç viva. Suposen que va esser per una epidèmia i que la necessitat es convertí en costum.

La calç destrueix els ossos, la ceràmica i el metall. Per aquest motiu, les peces que apareixen a les tombes d'aquesta època, quan es poden recuperar, es troben en molt mal estat.

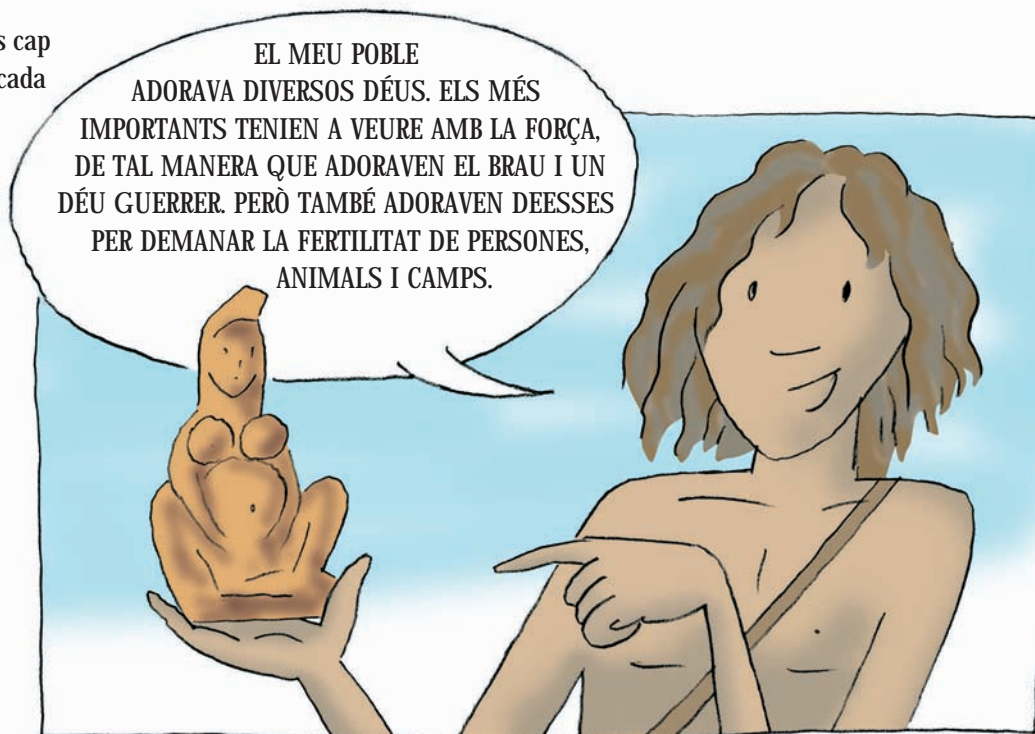
Localitza la vitrina 15, amb la mostra d'un enterrament en calç viva.

Observa en quin estat es troben els diversos elements.

Poc a poc, ves cap a la sala dedicada als santuaris

EL MEU POBLE
ADORAVA DIVERSOS DÉUS. ELS MÉS
IMPORTANTS TENIEN A VEURE AMB LA FORÇA,
DE TAL MANERA QUE ADORAVEN EL BRAU I UN
DÉU GUERRER. PERÒ TAMBÉ ADORAVEN DEESSES
PER DEMANAR LA FERTILITAT DE PERSONES,
ANIMALS I CAMPS.

EL DÉU BRAU

Molts dels pobles de la Mediterrània han adorat el Brau com a símbol de la Força i la Fecunditat. Els pobles que la seva subsistència depenia de què els seus ramats creïessin i els seus camps fructificassin realitzaven sacrificis a potències masculines i femenines.

A Mallorca, hi ha moltes proves del culte al Déu Brau. Les figures més famoses són els caps de Son Corró (Costitx), actualment al Museo Arqueológico Nacional, de Madrid.

Localitza la vitrina 16: en ella hi ha el cap de Brau trobat a Talapi (Sa Pobla).

Observa en quin estat es troben els diversos elements.

Quina part del brau representa? _____

De quin material està fet? fusta ferro bronze fang

Què simbolitza el Brau? _____

ELS DÉUS GUERRERS

Es tracta de figures humanes, masculines, que expressen la Força i la Virilitat. Es tracta d'un guerrer despulrat, amb el cap cobert amb casc. Té el braç dret en actitud de brandir una llança, mentre que l'esquerra es troba doblegat per sostenir un escut, generalment rodó. N'apareixen de descalços i amb sandàlies. Aquestes figures reben el nom de Mars balearicus.

Localitza la vitrina 17: en ella hi ha la figura d'un dels guerrers trobats a Son Favar (Capdepera).

Observa'l amb atenció.

Amb quina posició està? ajagut de peu assegut arrufat

La seva actitud és ... de córrer de saludar d'atacar d'amenaçar

De quin material està fet? fusta ferro bronze fang

Quin nom reben aquestes figures? _____

Què simbolitzen amb comú amb el Brau? _____

POC A POC,
S'ATRACA EL FINAL DE LA
MEVA CULTURA. MERCADERS DE FORA L'ILLA
ENS DUEN PRODUCTES DE LUXE I ELS
NOSTRES JOVES PARTEIXEN CAP GUERRES
ESTRANYES. QUAN TORNEN, ENS
DUEN NOUS COSTUMS ...

Finalment, anam a la darrera de les sales

LA GRAN DEESSA MARE

Els talaiòtics creien, en general, en les forces de la naturalesa com a divinitats. Una d'aquestes forces era la Terra, que veien com a una gran Deessa Mare. A vegades, la representaven directament com una figura femenina amb pits grossos i un ventre voluminós, com a símbol de Fertilitat. D'altres, ho feien amb colometes.

Localitza a la vitrina 18 una petita figura com el dibuix del costat, que prové de Son Maimó (Petra)

Observa-la amb atenció.

Què hi veus? _____

Què és aquesta peça?

un penjoll una insígnia un amulet una joia

Quins elements indiquen que es tracta de la Deessa Mare?

els pits els costats el ventre la posició

Localitza a la vitrina 19, amb materials de la Cova Monja (Biniali).

Observa-la amb atenció.

Quin objecte hi veus relacionat amb la Deessa Mare? _____

De quin material està fet aquest objecte? fusta bronze fang ferro

ELS MERCADERS DE LA MEDITERRÀNIA

La necessitat de trobar metalls impulsà diversos pobles cap a la mar. Un d'aquests pobles va esser el dels fenicis, que fundaren diverses colònies per poder comerciar. Una d'elles la fundaren a Eivissa en el segle VII aC. Varen esser els mercaders fenicis i cartaginesos que introduïren a Mallorca productes nous, com l'oli o el vi, així com ceràmica molt diferent a la local i altres maneres de viure.

Una altra colònia fenícia va esser Cartago, al nord d'Àfrica, i arribà a controlar totes les altres. Els cartaginesos i els romans s'enfrontaren diverses vegades pel control de la Mediterrània. Guanyaren els romans.

Localitza la vitrina 20: en ella hi veuràs ceràmica que prové del Turó de les Abelles (Calvià).

Observa-la amb atenció.

Les seves formes tenen res en comú amb la que havies vist fins ara? Sí No

Quins productes es podien transportar amb les àmfores? _____

LA NECRÒPOLIS DE SON REAL

A la costa nord de Mallorca, a Son Real (Santa Margalida), hi ha un cementeri de finals del Talaiòtic molt particular. Les tombes tenen forma de petits talaiots o petites navetes. Algunes d'elles eren de diverses persones; en altres, només n'hi havia una. Els especialistes que han estudiat els ossos han descobert que algun dels enterrats morí violentament i que altres havien patit delicades operacions en el cap.

Localitza la vitrina 21: és una micronaveta traslladada des de Son Real (Santa Margalida).

Observa'l amb atenció.

Per a què servien aquestes construccions? _____

De quin tipus de material està feta? _____

Observa'l amb atenció.

Per a què creus que podien servir? _____

